

**III. ПЕДАГОГІЧНА СПАДЩИНА Г. Г. ВАЩЕНКА, А. С. МАКАРЕНКА,
В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО ТА ІНШИХ ВИДАТНИХ ПЕДАГОГІВ
І ШЛЯХИ ЇЇ ВИКОРИСТАННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ**

**Інна ОСАДЧЕНКО,
Оксана СЛОВІК**

**ПСИХОДИДАКТИЧНА СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ТВОРЧІ ЗДІБНОСТІ
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ» У ТВОРЧОСТІ
В. СУХОМЛИНСЬКОГО**

Пріоритетом освіти у сучасній школі згідно із Законом України «Про вищу освіту» є посилення творчого складника у змісті всіх освітніх галузей і принципова орієнтація учнів на розвиток творчості. Саме тому Державний стандарт початкової освіти розроблений відповідно до можливостей здобувачів освіти з метою їхнього самовираження у творчій діяльності. Зазначене надто стосується учнів початкової школи, процес навчання в якій орієнтований на розвиток певно визначених творчих здібностей молодших школярів.

У сучасних науково-педагогічних джерелах достатньо уваги приділено різним аспектам творчих здібностей загалом особистості: відмінностей розвитку творчих здібностей (Долинська Л., Максименко С., Савченко О., Скрипченко О. та ін.); специфіки індивідуально-творчої роботи зі здібними учнями (Галак С., Кременський Б., Ю. Чуvasова та ін.) тощо. Достатньо проаналізовано внесок В. Сухомлинського щодо значущості розвитку творчих здібностей школярів. Водночас недостатньо уваги приділено у наукових роботах психодідактичній сутності поняття «творчі здібності учнів початкової школи» у творчості В. Сухомлинського.

Мета статті – на основі аналізу творів В. Сухомлинського з'ясувати психодідактичні аспекти розуміння видатним педагогом сутності поняття «творчі здібності молодших школярів».

Розглядаючи творчість через призму педагогічної теорії навчання, виокремлюємо пріоритетні аспекти як дискусійні педагогічні питання. По-перше, настільки можна творчість молодших школярів прирівнювати до загальноприйнятого поняття «творчість»? По-друге, що є мотивом (стимулом) розвитком творчих здібностей молодших школярів та настільки ці мотиви (стимули) різняться з аналогічною сферою творчості дорослих?

Загалом досить часто дитячі проблеми ми намагаємося розглядати і розв'язувати з точки зору дорослих – поміркованих, досвідчених. З цього приводу також виникає кілька дискусійних питань. Перше: «опускання» чи «підняття» до рівня дитячої творчості? Вважаємо, йдеться не скільки про «опускання» до рівня дитячої творчості, стільки про узгодження у площині розуміння, сприйняття та прийняття дитячого рівня творчих уяви та мислення, фантазування тощо. При цьому необхідно враховувати, що творчість – завжди індивідуалізований процес, отож, утручаючись у його перебіг, коригуючи його з точки зору дорослих, можемо незумисне зашкодити цьому процесові, насаджуючи учню власні ідеї, доросле бачення вирішення проблеми.

Значущий вклад у теоретико-практичне обґрунтування поняття «учнівська творчість» здійснив В. Сухомлинський. Головне завдання вчителя розкривається у його настанові: «Нам треба готувати до життя людей, які не тільки вміли б працювати, керувати машинами та механізмами, але й розумних творців праці, що вміють глибоко й тонко мислити й почувати» [1, с. 232].

Творчість, згідно із переконаннями В. Сухомлинського, – «найвище духовне багатство людини», «джерело любові до праці». Саме творчість має бути спонукана, вмотивована духовно-моральними, естетичними почуттями й емоціями, адже саме завдяки їй емоційне життя стає збагаченим, «розкриваються задатки, здібності, нахили особи» [1, с. 278–279]. Але творчості треба вчити, щоб насамперед не було зворотного процесу розчарування невдалими спробами та пошуками легкого витвору, вкорінюючи у підсвідомості учня відчуття вкрай необхідного інтелектуального підґрунтя творчості – знань, умінь та навичок.

Вважаємо, що творчість, із психодидактичної точки зору, – це високопродуктивна діяльність, яка є природною потребою особистості з наявними певними задатками, відповідно до яких особистість-творець вносить у результат праці (новий продукт або удосконалення відомого) дещо персональне, індивідуальне. Уточнимо, що не виокремлюємо творчість молодших школярів окремою категорією, адже розуміємо її як діяльність для створення нового продукту, так і реконструкцію, оновлення, удосконалення уже чинного; як нову ідею, так і нові підходи до відомої ідеї.

Водночас необхідно виокремити характерні ознаки наявності творчих здібностей в учнів основної та старшої школи, щоб з'ясувати: для розвитку яких якостей школярів і завдяки яким психодидактичним умовам цього процесу вдасться стимулювати подальший розвиток творчих здібностей молодших школярів.

Проаналізувавши лише окремих твір В. Сухомлинського («Духовний світ школяра» [1]), узагальнили запропоновані педагогом психодидактичні (провідний психічний процес із коротким описом навчальних вимог його стимулювання) характеристики вияву творчих здібностей у молодших школярів:

1. Пізнавальний, творчий інтерес. Ця характеристика передбачає формування у молодших школярів компетентності виділяти нові факти, розпізнавати невідоме, формулювати запитання для поглиблення знань, висловлювати оцінні судження, робити висновки-узагальнення.

2. Емоційність, оскільки для молодшого школяра поза емоціями (психічними процесами, які виявляються у формі безпосередніх переживань) світ не може мати жодного ціннісного значення. Очевидно, що молодші школярі запам'ятовують тільки найяскравіші епізоди зі шкільного життя, що супроводжуються позитивними або негативними емоціями. За кількістю позитивних емоцій вони запам'ятовують значну кількість змістового навантаження уроку, за кількістю негативних емоцій у пам'яті залишаються не знання, а негативні враження про процес їхнього «незасвоєння». Отже, заняття (урок) без дотримання учителем дидактичного принципу емоційності, що стимулює розвиток творчої активності молодших школярів – урок, приречений відійти в небуття учнівської пам'яті. Тому навчальне довкілля молодших школярів має бути одухотворене шляхом виявлення їхніх творчих здібностей; співстворення уроку з молодшими школярами; спілкування, що відповідає прагненням кожного молодшого школяра; нестандартної організації подання навчального матеріалу тощо.

3. Високий рівень розвитку уяви та фантазування як специфічної потреби. У педагогіці та психології творча уява розглядається як ознака творчого мислення, здатність уявляти те, чого раніше не було бачено. Ознака творчої уяви молодших школярів – створення нових образів у процесі навчання.

В. Сухомлинський свій учительський ідеал вбачав у тому, «щоб буквально кожна дитина побачила прекрасне, зачудовано спинилася перед ним, зробила прекрасне часточкою свого духовного життя, відчула красу слова і образу» [1, с. 156].

Пізнавальний ланцюжок, як відомо із гносеологічної точки зору, бере початок із відчуттів та сприймань, на основі яких формуються уявлення (образи пам'яті). Якщо сприйняття є образом, який безпосередньо стосується певного об'єкта споглядання, то уявлення – це образ, що відсторонений від цього об'єкта. Отож, уявлення можна

абстрагувати і узагальнювати, що приводить до формування поняття, яке на стадії понятійного пізнання позначається словом.

4. Високий рівень розвитку мислення: логічного – як здатності встановлювати закономірності; асоціативного – як здатності встановлювати зв'язки між уявленнями та думками; творчого – як здатності формулювати нове, ознаками якого є оригінальність; інтуїтивного – як здатності здогадуватися та передбачати. Високий рівень розвитку мислення передбачає формування у молодших школярів компетентності встановлювати причинно-наслідкові зв'язки подій; міркувати взаємозв'язними судженнями; добирати факти, що підтверджують думку; аналізувати, класифікувати, порівнювати ознаки і якості; робити висновки-узагальнення.

Отож, на основі аналізу твору В. Сухомлинського «Духовний світ школяра» з'ясовано психодидактичні аспекти розуміння видатним педагогом сутності поняття «творчі здібності молодших школярів». Виокремлено характерні ознаки вияву творчих здібностей молодших школярів: високий рівень розвитку мислення, емоційність, високий рівень розвитку уяви та фантазування, пізнавальний, творчий інтерес тощо.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо в виокремленні та теоретичному обґрунтуванні психодидактичних умов формування творчих здібностей молодших школярів.

Список використаних джерел

1. Сухомлинський В. О. Духовний світ школяра: *Вибрані твори: в 5 т.* Київ: Радянська школа, 1977. Т. 1. С. 209–400.

Леся ПЕТРЕНКО

СПАДЩИНА Г. ВАЩЕНКА В КОНТЕКСТІ РЕФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ТА ВИЩОЇ ШКОЛИ В УКРАЇНІ: ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЄДНОСТІ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ В ОСВІТІ

Спадщина видатного педагога, вченого й громадського діяча Г. Ващенко, ідеї національної системи освіти й виховання особистості на християнських засадах тісно пов'язані з його іменем, роблять його постать ваговою та привабливою впродовж багатьох років. Притаманна Г. Ващенкові гуманістична орієнтація на загальнолюдські та національні цінності, створені народом упродовж віків, дали змогу вченому неповторно, в українському національному дусі поєднати їх з християнськими законами творення добра й боротьби зі злом, віри, надії й любові, визначити високу мету життя людини, її призначення в цьому світі – служіння Богові та своїй Батьківщині, що в єдине ціле об'єднує освітні ідеали – особистості вихованця і вчителя, творчої школи, національної освітньої системи.

В основі національної за змістом, демократичної за характером відносин педагогіки Г. Ващенко визначальною рисою є любов як основа духовності й моралі людини. Любов учителя є тим золотим ключиком, який відкриває шлях до сердець дітей, – переконаний педагог. Вивчення спадщини непересічного вченого, великого патріота України допоможе нам плідно скористатися досвідом національного відродження України для подальшого прогресивного поступу вперед, для успішного вирішення проблем національної освіти та виховання (Альманах пошани й визнання Полтавщини. 100 видатних особистостей Полтавщини минулих століть, 2003; Антоник, 2005). Педагог, ніби для нас, дає слушну пораду: людство мусить йти вперед, використовуючи досвід й кращі надбання минулого, поєднуючи їх з досягненнями нового часу (Ващенко, 1997).

Постать видатного діяча на культурному фоні зазвичай розглядається у двох площинах: з точки зору культурного розвитку епохи, в добу якої він жив і створював свій